

1. Το μεγάλο χανιών της Φλικίπουπολης. Πίνακας - λαδί του Βουλγαρού ζωγράφου Τζάνκο Λαθρένος.

ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

‘Αρχιτεκτονική έξελιξη και λειτουργία

Τό χάνι σάν δρος είναι περσικής προέλευσης και χαρακτηρίζει τό κτιριακό συγκρότημα πού χρονίσμενος σάν σταθμός, άποθηκη και ξενώνας στούς κύριους έμπορικους δρόμους και άργοτερα έξελίχθηκε σέ πανδοχείο στά πιο σπουδαία αστικά κέντρα. Ή όργανωση των έμπορικων δρόμων σάν ίδια είναι πολύ παλαιά, διάλλα παραπρετείται μιά ιδιαίτερη άνθηση

στόν ισλαμικό κόσμο. Τό χάνι γεννήθηκε άπό τήν άνάγκη νά δώσει στούς τοξιδώτες άσφαλή διαμονή και προστασία άπό τούς ληστές.

‘Ηταν άπαραίτητο στοιχείο γιά τήν άνπτυξη τού έμποριο στήν Εγρά και στή Θάλασσα, σέ περιοχές δησού οι πηγές έφοδιασμού και νερού ήταν λίγες και αέ πόσταση μεταξύ τους. Φαίνεται ότι άρχικά ήταν ένας κλει-

στός χώρος πού προστάτευε μία πηγή, δό όποιος στή συνέχεια έξελιχθηκε σέ άρχιτεκτονικό έργο.

‘Η άρχη του μπορεί νά τοποθετηθεί στό σύστημα τών σταθμών έφοδιασμού (anahana), πού όργανώθηκαν άπό τούς Άχαμενίδες (6ος-5ος π.Χ.) στίς μεγάλες άσκικες άρτηρες, δηως στό δρόμο άνάμεσα Σάρδεις και Σούης.

Αύτοί οι σταθμοί έφοδισμού, τούς όποιους δέ Ήρόδοτος όνομάζει «καταλύσεις» καί ο Κηφισίας «επορία», ήταν πολύάριθμοι και στη Βυζαντινή αύτοκρατορία και βρίσκονταν σέ απόσταση 50 παρασάγγες όνεας από τόν άλλο.

Η άρχιτεκτονική έξελιξη αύτών των κτιρίων στήν αρχαίη εποχή, δεν είναι γνωστή, διότι ήταν κατασκευασμένοι με εύτελη ύλικα (ώμα τούβλα), τά όποια δεν άντεχουν στο χρόνο.

Ο ωστόσο δρός για τήν περιγραφή τού τύπου τού κτιρίου πού έδινε διαμονή στά καραβάνια στην κίνηση τους πάνω στους κεντρικούς έμπορικούς δρόμους είναι τό «καραβάνσεράι» («τό παλάτι τών καραβανών»).

Τό χάνι με τό όποια συχνά συγχέτεται^{12/13}, χαρακτηρίζεται σάν ίδρυμα, όπου έμπορικοι ταξιδώντας μπορούσαν νά διαμένουν για μά περιόδο και διοπήρχαν έγκαταστάσεις για νά πουλούν τά έμπορευμάτα τους.

Οι σταθμοί τών καραβανών συχνά όνομάζονται και «mazil», στά όρχεια άραβικά κείμενα.

Η ίδρυση χανιών άνθισε ιδιαιτέρα τόν 13ο αιώνα στήν Περσία, Συρία και Ανατολία.

Ο δρός έμφανιζεται για πρώτη φορά σέ Αραβική έπιγραφή τής Συρίας, στήν περίπτωση τής ίδρυσης τού «Khan al - Akaba» τό 1213.

Τά χάνια υιομίζουν μεσαιωνικά κάστρα με διαφορετική τελείων όργανωση και λειτουργία.

Κτίζονταν στούς έμπορικούς δρόμους τών καραβανών, σέ επίκαιρη σημεία, έπικινδυνά περάσματα, σταυροδρόμια, μεγάλες πόλεις, γέφυρες κλπ. και σέ απόσταση μιάς μέρας ταξίδι τό ένα από τό άλλο (περίπου 20 μίλια).

Τό χάνι τών έμπορικών δρόμων ήταν σταθμός έφοδισμού, ένω τό χάνι τών πόλεων βρίσκεται στό τέλος του ταξιδιού, είναι πρακτορείο, μέρος για έμπορική συναλλαγή και σύντομη διαμονή.

Συχνά τό χάνι ήταν κάτι περισσότερο άπο καταψύγιο, ήταν τό κέντρο άνταλλης ίδεων μεταξιν άνθρωπων άπο διάφορα μέρη τού κόσμου.

Τά χάνια ήταν ίδρυμα, προσφορά

τής μητέρας ή της άδερφής τού σουλτάνου ή τών Βεζίριδων και τών άρχοντων και είχαν ακοπό τή διευκόλυνση τών καραβανών στίς μετακινήσεις τους και κατ' έπειταση τήν άναπτυξη τού έμποριο.

Παράλληλα μέ τό χτίσιμο τών χανιών

δωρεάν φιλοξενία τών περαστικών⁴. Στά ίδρυτικά καταστατικά πολλών χανιών ύπαρχει ο δρός στο οποίο ήταν και τά χώρα τους μπορούν νά φιλοξενηθούν γιά τρεις μέρες, πάντοτε όμως πρέπει νά φέρουν μαζί τους τίς κουβέρτες.

Υπήρχαν χάνια όπου ή διαμονή δέν ήταν δωρεάν, όποτε τά χάνια απέτα λειτουργούσαν σάν βασικού για τά συντήρηση άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων: μεντρεούδων, τζαμιών, λουτρών, ήμαρέτ κ.π.λ¹⁴.

Η τυπολογία τών χανιών χαρακτηρίζεται από τήν άμυντική όργανωση τού χώρου γύρω από ένα αιθρίο με πειριομέρια άνοιγματα στό έξωτρο. Στό κέντρο τού αιθρίου βρίσκεται συνήθως τό «mascid», ένα μικρό τζαμί χωρὶς μιναρέ.

Η δηλ ούνθεση υιομίζει μοναστηριακή άρχιτεκτονική με τή διάστατή τών κελλών γύρω από ένα αιθρίο, όπου τήν κεντρική θέση κατέχει τό καθολικό τού μοναστηρίου.
Όταν οι κλιματολογικές συνθήκες δέν τό έπιτρέπουν τό αιθρίο κλείνει, όποτε προκύπτει στό κλειστό τύπο χανιού¹⁵.

Υπάρχει έπισης και ο συνδυασμός τών δύο τύπων. Τά χάνια τών Σελτζούκων Τούρκων χαρακτηρίζονται γιά τή μημερική μορφή τους και τόν έντονο διάκοσμο, όπου διακρίνονται έπιδράσεις περαικές και άραβικές.

Τούς Σελτζούκους Τούρκους άκολουθουν οι Όθωμανοί, οι οποίοι έπειτενονται και στά Βαλκάνια και άρχιζουν νά χτίζουν χάνια στούς έμπορικούς δρόμους.

Τά πρώτα Όθωμανικά χάνια κτίζονται στήν πρωτεύουσα, τήν Προύνα. Χαρακτηρίζονται από μιά μπλοποιήση τών μορφών, άλλα ή τυπολογική όργανωση δέν παρουσιάζει καμία ούσιαστηκή έξελιξη (εικ. 1). Είναι διόφορα με όρθιογνωνικό αιθρίο, ένω τό περιγράμμα τους μπορεί νά είναι πολυωνικό, δύνταν έντασσονται στόν άκανόνιστο πολεοδομικό ίστο τών Όθωμανικών πόλεων.

Τόν 16ο αιώνα οι έγκαταστάσεις θρησκευτικού χαρακτήρα τείνουν νά έξαφανιστούν και τόν 17ο αιώνα τά χάνια τών πόλεων καθιερώνονται σάν πανδοχεία. Ένοδοσχέια με έμπορική δραστηριότητα. Είναι και άνορά και χρηματιστήριο γιά διάφορα είδη έμπορικα. Η δηλ ούνθεση και λειτουργία θυμίζει χρήσια άγορά.

Τό χάνι φέρει τού δονομα τού ίδρυτηή

τό χάνι τού μεταξιού, τό χάνι τών έμπορων τής γούνας κ.λ.π.

Έτοις τά χάνια χάνουν τόν άρχικο τους χαρακτήρα, τού καταλύματος τών καραβανών (καραβάνσεράι) και μετατρέπονται σέ έμπορικες άγορες πού φιλοξενούν έμπορευμάτα τόν ίδιοτητής.

Η άλλαγη αύτή στή λειτουργία τών χανιών έχηγει τή σύγχυση πού έπικρατει δύον άφορά τή σχέση τους μέ τά καραβάνσεράι και ούσιαστηκά τά μπορούσε νά πει κανείς δή τό έμπορικό χάνι άποτελει έξελιξη τού καραβάνσεράι μέ τό όποια συντυπάρχει από ένα σημείο και μετά.

Τά χάνια τής Ξάνθης

Μέ τήν έξαπλωση τής Όθωμανικής αύτοκρατορίας στά Βαλκάνια, οι ήδη ύπαρχοντες έμπορικοι δρόμοι πού συνέδεαν τήν Κωνσταντινούπολη μέ τό Βελιγράδι μέσω Σφράς ή Θεσσαλονίκης και παράλληλα η «Εγνατία Όδος», ή όποια ποτέ δέν έπαισε νά λειτουργεί, ένισχυόνται μέ τήν κατασκευή ένός μεγάλου άριθμου χανιών. Η «Εγνατία Όδος» δέν περνάει από τήν Ξάνθη, άλλα σέ μικρή άπόσταση από αύτήν άπό τή Γενισία, ή όποια από τόν 15ο αιώνα είναι τό διοικητικό, στρατιωτικό και έμπορικό κέντρο τής περιοχής (καζ).

Οι πρώτες πληροφορίες πού έχουμε γιά τήν Ξάνθη τήν έποχη αύτή, προέρχονται από τά Τούρκικά όρχεια και ειδικότερα από τό Όθωμανικό κτηματολόγιο τού 15ου και 16ου αιώνα και άφορούν κυρίως πληθυσμακά στοιχεία.

Την πρώτη περιγραφή τής πόλης έχουμε τόν 17ο αιώνα από τόν περιφόριο Τούρκο περιηγητή «Εθλιά Τσελεμπήτη, ή όποιος πέρασε από τήν Ξάνθη τό 1667.

Στήν περιγραφή αύτή άναφέρονται τά χάνια¹⁶.

Στή συνέχεια η Ξάνθη έξακολουθεί νά είναι ένα διήμαντο κεφαλοχώρι, μέχρι τόν περασμένο αιώνα πού άκμαζε ίδιαιτέρα.

Διάφορα γεγονότα βοηθήσαν σέ αύτή, δύντας ή καλλιέργεια καπνού στήν περιοχή τής Ξάνθης μέσα στό γενικότερο πλαίσιο τής νέας πολιτικής τής Όθωμανικής αύτοκρατορίας προσαρμοσμένης στής καινούργιες, όπου ή παραγωγή έξαρταται από τήν άναγκες τού ευρύτερου έμπορου και τής συναλλαγής, και έχι από τής άναγκες τής έγκωριας κατανάλωσης, μέ ποτέλεσμα την έπιβολή τής μονοκαλλιέργειας.

Έπισης ή μεταφορά στήν Ξάνθη τής

2. Ο φούρνος.

3. Το μαγαζί.

4,5. Το κυριακό χανί.

Ξέρας του Τουρκού επαρχού το 1872, μετά τήν καταστροφή ἀπό πυρκαϊά τῆς Γενισέας, ὅποτε γίνεται τό μόνο διοικητικό, στρατιωτικό και ἐμπορικό κέντρο τῆς περιοχῆς και τέλος η θέση τῆς στή νέα αιδηψοδρομική γραμμή πού ἔνωσε τή Θεσσαλονίκη με τήν Κωνσταντινούπολη τό 1891.

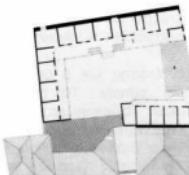
Ἐντωμεταξύ λόγω τῆς τεράστιας ζητησίας τῶν περιήμυναν τῆς περιοχῆς, ἄρχισαν νά καταφάνουν Ἡπειρώτες καὶ Δυτικομακεδόνες, προσπαθῶντας παράλληλα νά ἀποφύγουν τήν καταπίση τοῦ Ἀλῆ πασά τῶν Ιωαννίνων.

Οι Ἡπειρώτες αὐτοί ἦταν περίφημοι τεχνίτες καὶ ἔχουμε ἐνδιαφέροντα δείγματα τῆς δουλειᾶς τους. Ἐκτίσαν τά ἀνέτα διόρφωα σπίτια τῶν καπνεμπόρων, τίς τεράστιες καπνοθήκες καὶ πλήθης ἀπό μύλους, χάνια καὶ καταστήματα.

Ἐτοι ἔγγειται ὁ μεγάλος ἀριθμός ἀπό χάνια ποὺ κτίστηκε στήν Ξάνθη στό β' μισό του περασμένου αἰώνα. Ὁλα σχέδον ἐμφανίζουν τό ίδιο μοντέλο 'φούρν' μαγαζί καὶ χάνι(ι)· δηλ. σχέδον πάντοτε τό χάνι συνοδεύεται ἀπό μία σειρά μαγαζία καὶ φούρνο. Ἡ μελέτη ἐνός χανιού τοῦ τύπου αὐτού καὶ παράλληλα ἡ καταγραφή καὶ φωτογράφιση τῶν χανιών πού ούζονται σήμερα στήν Ξάνθη, είναι μιά πρώτη προσέγγιση τού θέματος. Ἐτοι ἔχουμε τά ἔχεις χάνια:

1. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Λουτρώνων 20 (εἰκ. 2,3,4,5,6).

2. Τό χάνι τῶν ὁδῶν Μαυρομιχάλη καὶ

6. Κατόψη όροφου.

Μαλετάσιον γωνία, δίπλα στό Δημαρχεῖο (εἰκ. 7).

3. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Δαγκλή 7 ἡ Μιχ. Καραολή 16 (πανδοχείον ὑπνου 'Ἀδέρφων') εἰκ. 8.

4. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Μιχ. Καραολή 8 Α (εἰκ. 9).

5. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Δαγκλή 60 (εἰκ. 10).

6. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Ἐπιλίδος 4 (εἰκ. 11).

7. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Βενιζέλου 34 (εἰκ. 12).

8. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Βενιζέλου 72 (εἰκ. 13,14).

9. Τό χάνι τῆς πλατείας Βασ. Γεωργίου (εἰκ. 15).

10. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Θήρας 69 Γ (εἰκ. 16).

11. Τό χάνι τῶν ὁδῶν Θήρας καὶ Κομοτηνῆς γωνία (εἰκ. 17)

12. Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Κομοτηνῆς 55 (εἰκ. 18-25).

‘Ολα τά χάνια αὐτά παρουσιάζουν τήν ίδια τυπολογική δρύγανωση, χαρακτηριστική τῶν Θεωμανικῶν χανιών τῶν πόλεων ἀπό τό 17ο αἰώνα καὶ

μετά, ὅπου τά ἐπιμέρους κτίσματα διατάσσονται γύρω ὅποι μία ἐσωτερική αὔλη, ἐνώ πάντα τά καταστήματα πού ἀνήκουν σ' αὐτά κλείνουν τήν πλευρά πού βλέπεται τό δρόμο.

Συνήθως είναι διόροφα, ὅπου στό δροφο διατάσσονται τά δωμάτια με τό ξύλινο χαριάτι σάν κοινόχρηστο χώρο ἐπικοινωνίας, ἐνώ στό ισόγειο οι βοηθητικοί χώροι, ἀπόθηκες, στάθλοι καὶ καταστήματα.

Μία μεγάλη εἰσόδους ἀσφαλίζεται καλά με ξύλινη πόρτα καὶ δόγμηι στό αἱθρίο του χανιού.

Τό περίγραμμα τοῦ χανιού ἔχει πολυγωνικό σχήμα καὶ ἐντάσσεται ὅμαλά στόν ἀκανόνιστο παραδοσιακό πολεοδομικό ίστο της παλαιᾶς Ξάνθης. Τά χάνια αὐτά κτισμένα κυρίως στό 8' μισό του 19ου αἰώνα φέρουν νεοκλασικές ἐπιδράσεις στή μορφολογική δρύγανωση.

Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Κομοτηνῆς 55, στήν Ξάνθη. Ἀρχιτεκτονική δομή καὶ λειτουργία

Τό χάνι τῆς ὁδοῦ Κομοτηνῆς 55, δρίσκεται στό ἐμπορικό κέντρο τῆς Ξάνθης καὶ στό χώρο ὅπου κάθε Σάββατο γίνεται τό 'πατάρι' (εἰκ. 18-23).

Τοίσθιμε τό 1880, δηλ. φαίνεται ἀπό τήν κτητορική ἐπιγραφή τής κεντρικής εἰσόδου τῆς ὁδοῦ Κομοτηνῆς, ὅπου διαδίδουμε δτί οι ιδιοκτήτες ἦταν δύο, ὁ Δημήτριος Θ. Μοράθας

7. Το χανι των οδών Μαυρομιχάλη και Μαλετούδου γνωρία.

8. Το χανι της οδού Δαγκλή 7 ή Μιχ. Καραολή.

9. Το χανι της οδού Μιχ. Καραολή 87Α.

10. Το χανι της οδού Δαγκλή 60.

και ο Μαργαρίτης Ιωάννου, Ήπειρωτής.

Τό χάνι αύτό, είναι άντιπροσωπευτικό δείγμα του τύπου «φούρνου» μαγαζί και χάνιν!» που «Ηπειρώτες τεχνίτες κτίζανε στό β' μισό του περασμένου αιώνα στην Ξάνθη.

Χαρακτηρίζεται από τη γνωστή άργανωση του χώρου από ένα όρθρωναϊκό αιθρίο, όπου οι τρεις πλευρές κλείνονται από τα δωμάτια του χανιού στόν δρόφο, και τα καφενεία, τις άποσήκες και τούς στάβλους άντιστοιχα στο ίσογειο, ένων ή τέταρτη πλευρά που βλέπει τής άλλης Κομοτηνής, άπο τις κατοικίες των ιδιοκτήτων στόν δρόφο και τά καταστήματα και τό φούρνο στο ίσογειο.

Δύο είσοδοι, διαμετρικά άντιθετοι, πού δρίσκονται στον ίδιο άξονα συμμετρίας, δύογονον στό αιθρίο.

«Η είσοδος της άλλης Κομοτηνής είναι ή κύρια είσοδος του χανιού και πλαισιώνεται από μαρμάρινες παραστάδες μέ επίκρανα, πού φέρουν μαρμάρινη έπισης πλάκα, όπου διαμορφώνεται χαμηλωμένο τόξο πού στο τύμ-

πανό του είναι χαραγμένη ή κτητορική έπιγραφη.

Άπο τής είσοδο αύτή ένα πέρασμα («διαβατικό»), δηγειτ στήν έσωτερη κη αυλή του χανιού. Χαρακτηριστικό είναι τό «παραπτηρήτιο» στό «διαβατικό» προσιτό μέσω έξιλνης σκάλας, ή όποια σήμερα έχει καταστραφεί, άλλα σώζονται τά ίχνη της.

Η άλλη είσοδος συνδέει τό χώρο όπου γίνεται τό «παζάρι» του Σαββάτου μέ τό αιθρίο του χανιού (εικ. 19). Οι είσοδοι αύτοί σαφαίζονται με μια μεγάλη διφύλακ έξιλη πόρτα.

«Ένα έξιλο χαγιάτη άναπτύσσεται κατά μήκος τών δωματιών, όπου διακρίνεται ή πόρτα έπικοινωνίας μέ τό χώρο του φούρνου.

«Η άψη της άλλης Κομοτηνής χαρακτηρίζεται για τίς νεοκλασικές της έπιδρσίες μέ τά άπλα γραμμικά πλαίσια τών άνοιγμάτων, τίς δριζόντιες διακοσμητικές ταινίες, τίς ψευδοπαραστάδες και τά έπικρανα, άλλα πέτρα.

«Ένα μεγάλο τμήμα τής άψης έχει άλλωισθεί σήμερα. Ετοι τά καταστήμα-

τα δέν έχουν τήν άρχική τους άψη και ή κατοικία τού ένος ιδιοκτήτη πού χρηματοποιείται σάν άδοντιατρείο, μορφολογικά, έχει τελείωσα καταστραφεί με τίς έπειμάσεις πού έχουν γίνει (εικ. 21). Έγινε προσπάθεια γιά τήν άποκατάσταση τής άψη στήν άρχικη της μορφή (εικ. 22).

«Η άλλη έξωτερη άψη τού χανιού πού είναι στραμμένη στό χώρο τής λαϊκής άγοράς είναι λιγότερο προσεγμένη. Είναι χαρακτηριστική ή συμμετρική τής άργανωση μέ τό άνοιγμα της είσοδου κεντρικά στό ίσογειο και τήν παράπατη τών παραθύρων τών δωματιών στόν δρόφο. «Ένας μεταλλικός έξωστης, πάνω άπο τήν είσοδο του χανιού, τονίζει τό έξον συμμετρίας τής άψης, ή όποια έμφανιζεται πέτρινη στό συνολο της (εικ. 20).

«Η στατική κατάσταση τού συγκροτήματος είναι ικανοποιητική.

«Ο φέρων σκελετός άποτελείται από λιθοδομή και «μπαγδάτη». Η στέγη δέν παρουσιάζει ίδιατερα προσθήματα. Μόνον οι έξιλνες κατασκευές έχουν υποστεί φθορές λόγω τού χρό-

11. Το χανι της οδου Ελπίδος 4.

13,14. Το χανι της οδου Βενιζέλου 72.

15. Το χανι της Πλατειας Βασ. Γεωργiou.

12. Το χανι της οδου Βενιζέλου 34 (πανδοχειο «Θράκη»).

vou και τής έλλειψης συντήρησης και χρειάζονται μερική ή ολική ανακατασκευή.

Σήμερο τό κυρίως χάνι, όξεινώνας, έχει καταλήξει νά είναι τρώγλη, καταφύγιο μερικών ταλαιπωρημένων πομάκων από τά γύρω χωριά.

Ο στάθλος λειτουργεί κάθε Σάββατο πού γίνεται το παζάρι, ένω τό καφενείο καθημερινά. Επίσης τά καταστήματα και ο φούρνος λειτουργούν κανονικά. Τό χάνι μέ την ύπ' άριθ. Α/Φ31/4833/456/5.5.76 απόφαση τού

'Υπουργείου Πολιτισμού και 'Επιστημών, έχει χαρακτηρισθεί διατηρητέο μνημείο. Υπάρχει όπωσδήποτε δυνατότητα άναστηλωσης και έπαναρχησιμοποίησής του.

Πρόταση

'Η δλη άρχιτεκτονική σύνθεση και τυπολογία τού χανιού προσφέρεται γιά τή μετατροπή του σέ φοιτητικό ξενώνα, ό όποιος είναι άπαραίτητος γιά

τήν κάλυψη τών στεγαστικών αναγκών τών φοιτητών τού Παν/μίου της Ξάνθης (εικ. 23α,θ,γ). Βασικά σημεία τής πρότασης είναι:

1. 'Η άποκατάσταση τών όψεων στήν άρχικη τους μορφή, όπου είναι δυνατή.

2. 'Η διατήρηση τής τυπολογίας με μικροεπεμβάσεις γιά τήν προσαρμογή της στή νέα χρήση. Συνδεση τών δωματίων τού χανιού μέ τά δωμάτια τών δύο κατοικιών τών ιδιοκτητών.

Διαμόρφωση τού ίσογειού σέ κοινό-

20. Η οψη τού χανιού πού δλεπει το χωρο της λαικης αγορας.

16. Το χανι της οδου Θερας 69Γ.

17. Το χανι της οδου Θερας και Κομοτηνης γωνια.

18,19. Το χανι της οδου Κομοτηνης 55, η κυρια εισοδος της οδου Κομοτηνης, η εισοδος του χανιου. που βλεπει στο χωρο οπου καθε Σαββατο γινεται το παζαρ.

χρηστο χώρῳ ὅπου τὸ καφενεῖο, οἱ ἀπόθηκες καὶ οἱ στάθλοι μετατρέπονται σὲ ρεασμόν, ἐστιατόρια καὶ ἀνάψυκτήρια, ἀντίστοιχα.

3. Τά καταστήματα ἔξακολουθούν νά λειτουργούν σάν καταστήματα, τό ίδιο καὶ ὁ φύρνος.

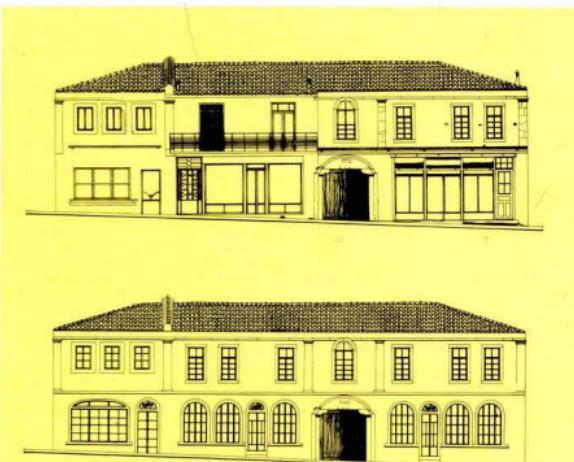
4. Τό χανιάτι κλείνει μέ τζαμωτό, ώστε νά χρησιμοποιηθει σάν ἀναγνωστήριο.

τῶν μέσουν τοῦ 16ου αἰώνα πληροφορίουμάστε ὅτι ὁ Koos Davut Pasa εἶχε ὀφεύσεων για ἑταῖροι, ἐναν μεντρέο, ἐνα σχολεῖο καὶ ἐνα πτωχοκομεῖο πού εἶχε χτίσει στην Κωνσταντινούπολη, πολλά κτίσματα στά Βαλκανία και στή Μ. Ασία μεταξύ αὐτών στα Σκόπια δρίσκοντα τά ἔξη: ἐνα μεγάλο διπλό λουτρό μπροστά στή γέφυρα τού Ἀξιού, ἐνα ἀλλο μικρό λουτρό κοντά στόν Ἀξιό, ἐνα χανι κοντά στό μεγάλο λου-

τρό και τό νομιματοκοπειο, πού δρισκόταν καντά στό χάνι.

6. Α.Κ. Ὁρλάνδος, Μοναστηριακή ὄρχιτεκτονική. Β ἑκδόση, Αθηνα 1958, σελ. 27.

7. J.J. Björnsthali, Τό οδόπορικο τῆς Θεσσαλίας, 1779, σελ. 122: «Επισκέφτηκα διο τό χωριό (έννοει τά Τέμπη) καθών και τό χώρη ή πανδοχείον, πού ο Μελέτιος ἀναφέρει στή Γεωργαφία του. Είναι ὄρκετά μεγάλο, σι τοῖχοι του από

21. Οψη της οδου Κομοτηνης. 22. Αποκατασταση της οψης της οδου Κομοτηνης.

Σημειώσεις

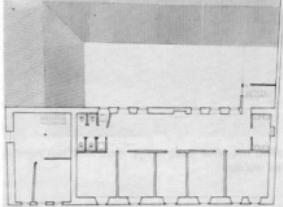
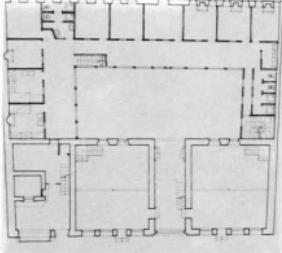
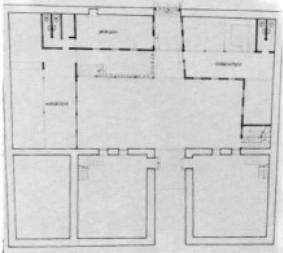
1. Π.Κ. Ἐνεπεκίδης, Ἡ Θεσσαλονίκη στά χρόνια 1875, 1912 (1981), σελ. 94 «πρόκειται για τό χάνι, πού οι Γάλλοι (ἐπουμένως καὶ πολλοὶ ἐπίσης Γερμανοί πού τούς ἀρέσει νά μωρονται), τό ονομάδους «καραβανσεράρ», πού ἔγιν ποτε δέν τό άκουσα ἀπά έναν ντόπιο τῆς Εύρυταικῆς Ταυρικῆς».

2. Vilmas öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, Istanbul 10 (1978, σελ. 331 Από τά καραβανσεράρια δοι είναι ἀπλούστερα ονομάζονται χάνια (αυτά δέν πρέπει νά τά συγχέουμε με τά χάνια δούσιόρων, τά οντα δέν είναι βακούνια, δηλ. με τά σημερινά ξενοδοχεία και τά ἐμπορικά χάνια των πόλεων).

3. Sebad Hakkı Erdem, Works of Turkish Architecture: «Τά χάνια, τά όποια ήταν ἔνας συνδιαμός καραβανσεράρ, σταθμού, ἀπόθηκων, γραφείων και ἐργαστηρίων...»

4. Β. Δημητριδής, Ἡ κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ελβιγιά Τσελεμή, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 105: «Γιά τό τζαμι, τόν μεντρέσ, τό πτωχοκομεῖο, τό λουτρό, τό καραβανσεράρ και τό χάνι πού ἔχτισε στα Σκόπια διέφευσε τά εισόδημα ἔνος χωριού και ἔνος δύρκοτημάτος στήν περιοχή τού Tatar Pazarı, καθώς και ἔνος λειαδιού και ἔνος τοφκικού στή Φλατούποιλη».

5. Β. Δημητριδής, Ἡ Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τόν Ελβιγιά Τσελεμή, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 115: «Από Βακουφικό τεφτέρι

23 α.β.γ. Πρόταση μετατροπής τού χανιού σε φοιτητικό ξενοδοχείο, α) Κάτωφ ισογείου, β) Κάτωφ ο επίπεδου, γ) Κάτωφ θ' επίπεδου.

πέτρα, μαιαζεὶ μὲ φρούριο. Διμάστα δέν υπάρχουν, οι άνθρωποι μένουν κοντά στα δλογού πάνω σε φηλούς καναπέδες ἀπό μάρμαρο. Τη στέγη σπρίζουν δέκο έλινοι στούλοι, πού οι βάσεις τους είναι ἀπό μάρμαρο. Ἐδώ πλά, στήν είσοδο, δεξιά, βλέπεται ἕνα κομμάτι ἀπό μαρούρινο στούλο, με δυοσάνγκωντα ἐλληνικά ἑπτηράφη. Τό χάρι αὐτό είναι κτισμένο ἀπό κάποιους Κυνουραντινούπολη ἀρχιτέκτονα καὶ διπέδα τούρκικα χωρί ἔχουν συμβλεύει στὴν οικοδομή.

8. Όπως είναι γνωστό, οι ιστορικές γνώσεις τού Ἑλλάδα Τσελεμῆτ είναι ἀμφισθητουμές, ἀλλά δι την ἀναφέρεται σε περιγραφή προγράμματος της ἑποκής του, θα πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ἔχει κάποιο δέσμοτοια.

9. Την πληφροφορία αὐτή ἡ συγγραφέας τὴν ἔχει ἀπό τὸν κ. Στέφανο Ιωαννίδη, ποὺ καὶ αὐτὸς τὴν ἀκούει ἀπό τὸν Μαργαρίτη Μαργαρίτουπολι (πεθανὼς τὴν τελευταῖς χρονίαι τῆς κατοχῆς), ἔγγονος τοῦ Μαργαρίτη Ιωάννου, ποὺ τό χάρι τού είναι τὸ κύριο θέμα τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

Χριστίνα Ζαρκάδα

‘Αρχιτέκτων·’Αναστηλώτρια

The Inns of Xanthi: Architectural Development and Function

Chr. Zarkada

The Greek word «chanī» (=inn) is of Persian origin and originally described the building complexes along the main commercial roads used as stations, storehouses and hostels. The inns of the urban centers are their direct successors. The architectural evolution of these buildings in antiquity is not known, since the building materials employed for their construction were especially time-perishable.

The inns were erected on the commercial routes, on significant locations, dangerous passes, cross roads, in big cities, on bridges, etc., and in a distance of approximately 20 miles the one from the other. The inn of the provincial, commercial road functions as a refilling station, while that of the city, where the long journey terminates, as an agency, a place for commercial transactions and sojourn. In the 17th century the urban inns are fully developed in hotels with commercial activity. For their composition and function they resemble to the ancient agora.

Commencing with the Turkish occupation of the Balkans, a great number of inns is erected along the already existing main commercial roads: the road connecting Constantinople with Belgrade via Sofia or Thessaloniki; and the ancient Egnatia road.

In 1667 the famous Turk traveller Evliy Çelebi gives the first description of the town Xanthi in which two inns are mentioned. The town becomes an important urban center in the 19th century, due to the extensive cultivation of tobacco, on the one hand, and to the new developmental policy of the Ottoman Empire, on the other: in 1872 Xanthi becomes the seat of the Turk prefect and as a result the only administrative, military and commercial center of the area. Owing to its geographic position, the town is included in the plan for the new railroad that connected Thessaloniki with Constantinople in 1891.

Soon a pressing demand for its famous tobacco led a great number of Epirotan and Macedonian workers to the town. The Epirotans, in particular, being most skillful craftsmen, are responsible for a variety of representative buildings: two-storyed houses, huge tobacco store-houses, mills, inns and shops.

All the inns of Xanthi display the same layout, that is typical of the urban inns from the 17th century on: the individual buildings are arranged around a court and are usually two storied; the rooms occupy the story and communicate through an outer wooden loggia facing the yard; supplementary rooms used as store rooms, stables and shops form the ground floor; the shops open towards the street; a heavy wooden door secures the entrance of the inn and gives access to the yard.

‘Η ἐργασία αὐτή δημοσιεύθηκε γιά πρώτη φορά στα Θρακικά Χρονικά τού 1982